

doordat allerlei anoniem verscheen. Op de achterflap van het april-nummer van *Good Words* 1861 wordt de gebonden jaargang 1860 aangekondigd en geïntroduceerd met de vermelding dat the reverend John de Liefde heeft meegewerkt; dit gold kennelijk als aanbeveling. Wie deze jaargang 1860 doorneemt ontdekt echter nergens de naam. Misschien is 'The little screw' (waar over Utrecht verteld wordt) door De Liefde geschreven; ook kunnen 'Pastor Harms of Hermannsburg' en 'The Children's Hospital at Bremen' van zijn hand zijn.⁴⁸ Zo moet men ook maar raden bij het doornemen van *The Leisure Hour* en *The British Messenger*, waar De Liefde vermeld wordt in een enkele recensie of een van elders overgenomen verhaal.⁴⁹ Gelukkig bestaan er toch voldoende artikelen en brochures waarvan met zekerheid de herkomst kan worden vastgesteld⁵⁰ en waaruit zijn betekenis blijkt.

Alle publicaties tonen de doelstelling te evangeliseren. De huidige mening over de kwaliteit zal verschillen van de opinie omstreeks 1865. De vertellingen, toen kennelijk hoog gewaardeerd - er werden reeds in 1854 enkele in het Engels vertaald - zijn breedspakig en zoetelijk, laten zien hoe met vertrouwen op God vroeg of laat alles in het leven toch weer in het reine komt en lopen nogal vaak op een goedkope bekering uit. Regelmatig betoogde de auteur overigens dat zijn verhalen teruggaan op historische gebeurtenissen. Zo vertelt 'A psalm in a prison' van de Hollandse schilder die 21 april 1861 gevangen gezet werd omdat hij vergeten had zich als brandweerman te laten registreren. Hij werd spoedig weer vrijgelaten toen hij te midden van de medegevangenen ging bijbellezen, bidden en zingen.

Evangelisatie gaat bij De Liefde steeds voorop. Dat geldt in het bijzonder zijn nog altijd lezenswaardige beschrijvingen van instellingen voor inwendige zending. Het gaat dan over liefdewerk, maar de liefde is door

48. *GW*, 1860, 609-613; 673-677; 691-697; 716-751; 778-782; 689-691.

49. Zie bijv. hiervóór, noot 31; in de *Messenger* van maart 1862, 31 v. wordt De Liefde's *Stories for children* gerecenseerd. De genoemde tijdschriften zijn alle compleet aanwezig in de British Library, Great Russellstreet, London, behalve *The British Messenger*, dat zich in de Newspaper Library te Colindale bevindt. Het blad, geredigeerd door Peter Drummond te Stirling, werd (met berichten over kerk, zending en Evangelische Alliantie) over de gehele Commonwealth verspreid.

50. Alle Engelse artikelen van Jan de Liefde die wij hebben kunnen achterhalen bevinden zich óf in druk óf in fotokopie in het archief van *Tot Heil des Volks*, Oudezijdsvoorburgwal 241 te Amsterdam. Voor de brochures verwijzen wij naar The British Library in Londen.

Een overzicht vindt men in de hierachter volgende bibliografie. *The Christian Miscellany* van 1856 bevat de vertaling van een artikel over zijn Amsterdamse ervaringen: 'A fisher of men', 240-243, 272-274.